О.О. Бєлявська

ПСИХОПЕДІЯ, ЯК АЛЬТЕРНАТИВНА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розглядається психопедія, як одна з альтернативних методик навчання іноземних мов. Висвітлюються її внутрішні характеристики, які забезпечують успіх застосування тієї ж самої методики, яка зорієнтована на психологічну дію і на процеси, пов'язані з аквізицією мови.

The article reveals psychopedia to be one of the alternative methods of teaching foreign languages. The inner characteristics of psychopedia, which ensure success in using the methodology that is directed to psychological action and to the processes which are connected with language acquisition have been taken into consideration.

Психопедія є варіантом сугестопедії, зорієнтованим на дію, який був розвинений Бауром в процесі сумісної праці з Гжибком у 80-х роках у Західній Німеччині, а в наступні роки репрезентований першим з названих дослідників [1; 2].

Гостро критикуючи методику Лазанова [1, 73], Баур натомість оцінює сугестопедичну методику цілком позитивно (позитивне відношення до російського варіанту сугестопедії Китайгородської і Майорової) і намагається у своєму варіанті, тобто у психопедії, узгодити здобуті в СРСР знання із сугестопедії з постулатами досліджень навчання іноземних мов та постулатами комунікативної дидактики, щоб таким чином створити теоретичні основи нової методики навчання.

Як сучасний дослідник проблематики навчання іноземних мов, він робить ставку на комунікацію та інтеракцію в процесі вивчення іноземних мов і в цьому світлі дає оцінку сугестопедії.

Сугестопедичне вивчення за своєю суттю є вивченням шляхом взаємодії, в якій інтерперсональні і динамічні процеси, що відбуваються в групі, становлять ядро важливих чинників [1, 12].

© *О.О. Бєлявська, 2007*

Баур приймає переконання Лазанова щодо позитивної дії сугестопедичних елементів, свідомо застосованих у процесі вивчення. Однак, у своєму обґрунтуванні сугестопедії спирається на інші результати наукових досліджень, відмінні від Лазановської сугестопедії.

Подібно як Едельман і Шіффлер, так і Баур, не повністю використовують результати досліджень Лазанова [4, 280].

Метою навчання іноземних мов у психопедії є досягнення учнем комунікативної компетенції іноземної мови. На думку Баура, це можливо тільки тоді, коли елементи природньої комунікації та взаємодії вже із самого початку домінують у процесі навчання іноземної мови. У ній Баур розуміє візуальний контакт, разом виконувані рухи тіла, метою яких є не семантизація мови, але підкреслення мовного висловлення та емоційне включення, яке повинно супроводжувати іншомовну вербальну інтеракцію.

Інтеграція таких елементів у системі навчання та вивчення не означає, що активізація першої та другої мови повинна, або теж може бути імітована, адже керування означає, між іншим, також свідоме створення таких ситуацій, які покращують процес поглинання нової інформації (інтеріоризація/інтейк) учнем, а також застосування опанованого матеріалу (екстеріоризація/аутпут). Навіть є вагомі підстави стверджувати, що керована аквізиція може бути більш ефективною на початковій фазі ніж форми некерованої аквізиції [1, 25].

Аргументи Баура за оптималізацією та зміною інпуту, а тим самим процесу вивчення іноземних мов, ґрунтуються на таких засадах [1, 17-45]; [2, 211-216, 227-228]:

1. Теорії функціональної асиметрії лівої та правої мозкових півкуль: аналітично-вербальні (тимчасові) перетворення інформації і синтетично-аналогові (просторові) контрперетворення.

2. Когнітивних стратегіях: впровадження рідної мови до фази інпуту як передача значень спричиняє прозорість іншомовного матеріалу і призводить до кращого запам'ятовування та відтворення того матеріалу. Таким чином уникаємо початкового, багатохвилинного створення гіпотез про значення іншомовних знаків, яке має теж місце в інших паралельних методах навчання.

3. Результатах досліджень Хачапаурідзе в сфері психології перцепції.

4. Психофізіологічних положеннях із результатів досліджен-

ня аквізиції і вивчення мови, які були проведені вперше Вестером на початку 70-х років, а пізніше розширені і описані в багатьох аспектах неврофізіологічного програмування.

Виходячи з результатів вище представлених досліджень, Баур запроваджує обширний, іншомовний інпут на фазі презентації і на фазі вправляння. На наступних етапах він вимагає запровадження інших соціальних форм під час заняття з іноземної мови, ніж ті, які практикували до цього часу. Більше того, фізична активність, на його думку, повинна включати в себе не тільки елементи комунікації тет-а-тет (візуальний контакт, жести, міміка), але й також природнім способом спричиняти редукцію страху, який притаманний типовим керуючим формам лекційного навчання.

Зменшення, і взагалі ліквідації стресу можна досягти шляхом застосування елементів розслабленя (музика, індуковані розслаблюючі вправи).

Кінестетика, жестика і міміка вчителя служать не для семантизації тексту – він є вже представлений двомовно, – але до збільшення зацікавленості учнів (через експресивний вступ) і наповнення тексту багатьма ситуативними рисами, які кодовані багатьма перцепційними каналами як другопланові асоціації (застій), і таким чином полегшують запам'ятовування і викликають з пам'яті (презентований) текст [2, 219].

Психопедію, зі своєю скерованістю на діяльність не можна плутати, на думку Баура, з Total Phisical Response (TPR) Ашера, тому, що там немає ніякого тихого періоду, на якому вивчають мову насамперед за допомогою думок. У психопедії фізичні дії супроводжують і зміцнюють мовну продукцію у вигляді багаторазово підкресленої жестикуляції [1, 36-37]; [2, 216-217].

Баур приймає для свого психопедичного варіанту від сугестопедії Лазанова її зовнішні елементи: приємно обладнане приміщення, застосування музики в процесі навчання, зміна особистості учня, двомовний текст в формі діалогу, обширний інпут (200-400 нових лексичних одиниць на першому занятті), а також підготовчу фазу до сугестопедичного навчання. Крім того зберігає форму сугестопедичного циклу для організації навчання іноземних мов відповідно до свого варіанту, однак пропонує іншу послідовність на фазі презентації, яку слід розуміти як приховану безумовну критику методики Лазанова.

Презентація не може відбуватися у формі читання тексту і збагачувати його речитатив музичним акомпанементом, як це пропонує Лазанов [2, 218].

Перед тим як розпочати психопедичний курс, проводиться підготовча фаза. Учасників інформують про специфіку психопедичного навчання. Потім роблять коротке узагальнення з перспективи психології вивчення презентованої навчальної методики, вказують також на відмінності їх від технік суперлернінгу, так щоб запобігти появі можливих труднощів, які були б перешкодою в досягненні сподівань і не відповідали б дійсності для блискучого приросту знань та вмінь. На підготовчій фазі, повинно також бути місце для ознайомлення з окремими техніками розслаблення, для того, щоб запевнити певне розслаблення в процесі музичної фази релаксації [1, 94].

У Баура фаза презентації поділяється на вступ, редукцію і аналітичну частину, а також і асоціативну (перший та другий концерт). Потім проводяться дві фази активізаційних вправ, тобто фаза закріплення матеріалу і фаза трансферу, які займають три четверті всього часу, призначеного на процес вивчення психопедичним методом.

1. Фаза презентації.

Вступ. На цій фазі має місце перша презентація матеріалу. У зв'язку з цим вона повинна викликати в учнів зацікавленість текстом і передати загальне уявлення про його зміст. Вчитель знаходиться в центрі подій. Презентує новий текст спочатку іноземною мовою, а потім, скоріше мимоволі, в перекладі.

Презентація тексту повинна проводитися в прозорих синтагмах, може підтримуватися багатством жестів, мімікою і кінестетикою (без семантизуючої функції). Таким чином вчитель створює певний зразок, який учні повинні наслідувати і який повинен полегшити повторення тексту.

До вступної фази вчитель повинен дуже добре підготуватися, так щоб він міг взяти до уваги у своєму творінні різні системи перетворення і кодування (аудитивну, візуальну, кінестетичну).

Репродукція. Фаза репродукції є вирішальною в процесі застосування психопедичної методики. На неї виділена приблизно половина всього часу, який призначений на презентацію. Учні, якими керує вчитель, відіграють текст. Учитель презентує представлену у вступі модель дії і звертає увагу на фонетичну правильність мовного зразка. Під час цієї роботи він повинен постійно реагувати на потреби учнів і вміло простежити за процесами, які відбуваються в групі. Потрібно запобігати створенню сталих груп, чи теж малих груп серед учнів. Репродукція мовного матеріалу є найбільш ефективною, коли учні стоять у колі.

Метою фази репродукції є :

1) ознайомлення учнів із текстом;

2) заохочення учнів до мовлення;

3) переказ досвіду стосовно того, що використання іноземної мови приносить приємність;

4) розвиток уяви в учнів;

5) запобігання пасивним позиціям шляхом фізичної активності.

На фазі репродукції, мовний тренінг підіймається без очікування (розвиток комунікативних стратегій). Також під час цієї фази, тобто на початку курсу, передбачено „роздавання" нових образів. Їх створення повинно проходити у вигляді гри, яка була б зорієнтована на діяльність та комунікацію. Пропонується при цьому приготувати пропозиції нових імен та прізвищ, а також місць походження, беручи до уваги важливі фонетичні та орфографічні риси іноземної мови (наприклад, Ільзе Білер з Вісбадена).

Фаза аналітична (перший концерт). На цій фазі учні отримують до рук текст. Вчитель його читає, доповнюючи окремі синтагми, беручи до уваги висоту голосу та інтонації до музики.

Переклад тексту прочитується перед його презентацією іноземною мовою без відмінностей в голосі, скоріше мимохідь. Потрібно звернути увагу на те, щоб перерви між окремими прочитаними фрагментами тексту давали учням певну кількість часу до його порівняльного аналізу [1, 99].

Під час першого концерту передбачається створення комплементарних стратегій (аналітично-когнітивний підхід до мови). На цій фазі учні асоціюють фонетичні звуки з їхнім графічним записом, читають подумки та порівнюють значущі еквіваленти, а також структуру основної мови та мови яка вивчається.

Музичний супровід зміцнює аудитивне і емоційно-кінестетичне сприймання. У кінці фази виділений час на запитання. Однак докладне граматичне пояснення не повинно бути тут присутнім. Воно проводиться на етапі активізаційних вправ.

Асоціативна фаза (другий концерт). Ця фаза розпочинається вправами на релаксацію. Після них переходять до методично проведеної релаксації під керівництвом вчителя чи ментальної гармонізації (подорож в уяві). Після перерви, яка заспокоює, за допомогою легкої музики наступає презентація тексту тільки іноземною мовою за допомогою нормальної інто-

нації із супроводом барокової музики. Прочитання тексту закінчується 5-ти хвилинною тишею з музичним супроводом на задньому плані. Баур не згадує, чи тут музика повинна бути барокова чи ні.

2. Фаза активізаційних вправ.

Першу фазу активізаційних вправ від фази презентації повинна розділяти ніч. Опанований матеріал сугестопедичним способом, здається, легше запам'ятовується через деякий час, а не відразу після презентації.

Про феномен приросту знань через деякий час говорив також і Лазанов, однак цей феномен ще ніхто науково не підтвердив. Дослідження, проведені Бауром і Гжибком, здається вказують цей напрямок [2, 223].

Форми вправ на активізаційній фазі повинні брати до уваги найважливіше правило психопедії: взаємодія, яка зорієнтована на діяльність, повинна відповідати вимогам комунікативної дидактики. Метою роботи на цій фазі є розвиток здібностей спонтанного, непідготовленого мовлення, і одночасно розвиток таких здібностей як розуміння зі слуху, читання чи письмо.

На фазі активізаційних вправ радять також фізичну активність. Баур не радить застосовувати рольові ігри на початковій фазі, тому що, як він говорить, вони є в цьому випадку штучними і стресуючими [1, 30]. У комунікативних вправах, які потрібно проводити у формі гри, повинна зберігатися структура, яка притаманна певній мові. Граматичні правила вводяться кожного разу перед конкретними вправами, які містять в собі певні граматичні проблеми. Баур не згадує, чи в психопедії є домашнє завдання чи ні, а навіть якщо воно там присутнє, то в якій формі воно верифікується.

Психопедія Баура, на нашу думку, є певним опрацюванням зі сфери дидактики навчання іноземної мови, яка служить поясненню та обгрунтуванню сугестопедії. У психопедії основи сугестопедії Лазанова не розкриваються, а про них тільки згадується. Збереження їхньої нерозривної єдності (включно з єдністю сугестивних і сугестопедичних засобів) з метою досягнення сфекту ритуалу, а разом з тим ефекту пласебо, трактується з певною дистанцією. Яким чином Баур виявив і усвідомив, що саме Лазанов „вважав необхідною умовою успіху своєї методики!" [1, 83].

Баур, як дослідник навчання іноземних мов, стверджує[1, 10-11]:

В сугестопедії є кілька елементів, які треба застосовувати

контрольованим способом, і які дійсно не належать до репертуару поведінки вчителя іноземної мови. Тому треба потренуватися, щоб їх застосовувати. Такими елементами є наприклад:

– вміння послуговуватися невербальними засобами вираження;

– робота з музикою;

– вміння проводити вправи на релаксацію;

– форми взаємодії.

Баур, обґрунтовуючи варіант психопедії спирається, насамперед, на найновіші результати дослідження у сфері психології сприйняття та психології вивчення, а також, враховує постулати (вимоги) комунікативної дидактики. Сугестопедія у своєму виданні у дидактиці навчання мови (психопедія) стає контрольованою формою навчання і вивчення іноземних мов, яка ще від самого початку враховує всі психофізіологічні типи вивчення, а також спосіб роботи нашого мозку (у світлі функціональної асиметрії його півкуль), багатоканальне сприйняття і токове кодування іншомовного матеріалу, призначеного для вивчення.

У цілісності дія позитивних сугестій в процесі вивчення оцінена в психопедії, але не переоцінена. Баур, перш за все, підкреслює моторний спосіб вивчення іноземної мови, оскільки таке вивчення позитивно впливає на вдосконалення здібностей комунікативного використання іноземної мови і одночасно, будучи формою руху, редукує природнім способом страх і стрес, які є для багатьох учнів нерозривно пов'язаними з процесом вивчення.

На противагу Лазанову, Баур перед другим концертом вводить індуктивні вправи на релаксацію, як фізичні так і ментальні. Вони зорієнтовані на форми релаксації, які застосовуються в методиці SALT. У своїх методичних діях він оцінює окремі кроки в процесі вивчення і надає їм іншого значення та інших функцій. Обидва концерти вже не є у Баура найважливішим елементом психопедичного циклу. Також використання музики втрачає свою цінність як естетичне відчуття; активний концерт Лазанова оцінюється як неприродне патетичне читання тексту, пристосоване до класичного концерту з „емоційними" акцентами [1, 67].

Псевдопасивний концерт зредукований до музичної фази релаксації. Обидва концерти втрачають свою функцію плацебо. Перше знайомство з цілісним текстом проводиться вже на вступній фазі.

Радість, яка випливає з факту приросту знань і мотивацію до подальшого навчання, Баур вважає результатом, який походить від добре проведеної вступної та репродуктивної фаз. В активізаційній фазі у Баура немає вправ на переклад. Крім того, учнів заохочують до мовлення. Підсумовуючи, сугестопедія у варіанті Баура, на противагу до концепції Лазанова, стає безпосередньо керованим процесом навчання і вивчення, скерованим на комунікацію та діяльність. Найкраще це виразив сам Баур.

Функцію, яку виконує сугестопедичний вчитель, швидше можна порівняти з функцією театрального режисера, який дає інструкції акторам, як вони повинні грати, і робить так, що актори грають так, як він того очікує [1, 114].

У Лазанова роль вчителя подібна швидше до ролі лікаря чи психотерапевта. Баур не згадує про необхідність психологічної чи психотерапевтичної підготовки вчителя до сугестопедичного навчання. Натомість говорить про певні основні риси особистості сугестопедичного вчителя: висока еластичність (дії), відкритість, готовність до нав'язування контактів, а також, відповідний рівень свідомості і природнього авторитету, причому слабкість і відсутність досвіду в деяких галузях можуть бути усунені завдяки відповідному тренінгу [1].

Обидва науковці говорять про те саме. Але Баур бачить можливість здобуття специфічно сугестопедичної освіти у засвоєнні техніки NLP (невролінгвістичного програмування), яка також походить зі сфери діяльності психотерапії [2].

Під час гри Лазанов у своєму описі методики виділяє психологічні, виховні та артистичні критерії та цінності, необхідні в процесі вивчення, які б діяли стимулююче на особистість учня, а сам процес був би ефективним і далі мотивуючим. Однак, Баур пробує поєднати проект Лазановського вивчення і навчання із сучасними обов'язковими вимогами дидактики навчання іноземних мов кінця XX ст., надаючи їм у своїй презентації перпість і підкреслюючи роль практичного досвіду. І саме це робить Баура більш реалістичним та науковим.

Вважають, що Баур створює захоплюючий образ навчання іноземної мови, сповненого радості, найперше „природної", активної, в якій комунікативна, підтримана жестами і мімікою, власна активність учнів займає багато місця. Музичні релаксаційні фази втрачають тут свій спектакулярний характер і знаходять обґрунтоване місце як „момент відпочинку", який знімає стрес, а не діє як чудодійний засіб [3, 108-109].

Підсумовуючи, сугестопедія у варіанті Баура є безпосередньо керованим процесом навчання і вивчення, скерованим, перш за все, на комунікацію та діяльність.

Література

1. Baur R. S., Superlerning und Suggestopädie, Berlin, München. – 1990. – 250 s.

2. Baur R.S., Argumente für die Integration suggestopädiesche Lernformen in einen modernen Fremdsprachenunterricht, w: DGSL i in., 1993. – S. 210-230.

3. Dietrich I., Die Botschaft vom sanften, leichten, refolgreichen Lernen, Suggestopädie und Superlearning im Spiegel neuerer Veröffentlichungen, „Zeitschrift für Fremdsprachenforschung", 1, 1990, S. 99-115.

4. Fricke D., Suggestopädie – Superlearning – sanftes Lernen: Alternatieven für den Fremdsprachenunterricht? Versuch einer Bestandsaufnahme als Sammelbesprechung „Neusprachliche Mitteilungen", 3, 1993, – S. 271-288.